

Research Article

A Critical Analysis of Neonatal Care Measures from the Perspective of Baha' al-Dawlah Razi (915-860AH)

Seyed Amir Hossein Latifi¹ , Abdollah Mahmoodi¹ , Hasan Jafaripourferdosiye¹
, Mohammadhosein Asadi¹ *

¹ Traditional and Complementary Medicine Research Center, Arak University of Medical University, Arak, Iran

* **Corresponding author:** Mohammadhosein Asadi, Traditional and Complementary Medicine Research Center, Arak University of Medical University, Arak, Iran. E-mail: m.h.asadi3530@gmail.com

DOI: [10.61186/cmja-130214](https://doi.org/10.61186/cmja-130214)

How to Cite this Article:

Latifi SAH, Mahmoodi A, Jafaripourferdosiye H, Asadi MH. A Critical Analysis of Neonatal Care Measures from the Perspective of Baha' al-Dawlah Razi (915-860AH). *Complement Med J.* 2023;**13**(2):14-21. DOI: 10.61186/cmja-130214

Received: 15 Feb 2022

Accepted: 17 Jun 2023

Keywords:

Baha' al-Dawlah Razi
Traditional Persian Medicine
Message
Breastfeeding
Sudden Infant Death

© 2023 Arak University of Medical Sciences

Abstract

Introduction: The traditional experiences of families in the field of infant care are in many cases equivalent to the teachings of traditional medicine, but it is not clear to what extent these experiences are rooted in the written works of traditional medicine.

Methods: In this study, content related to neonatal care was extracted from the book Summary of Experiences, and then by searching for relevant articles in traditional Persian medicine and modern medicine from the databases of pubmed, google scholar, iran magazine, etc., the content was categorized and finally compared with Baha' al-Dawlah Razi views.

Results: In the book "Summary of Experiences", there are solutions for caring for infants both in the field of prevention of the occurrence of complications in childhood and in the field of treatment and elimination of these complications, through which Baha' al-Dawlah Razi, like other scholars before him, how to bathe the baby, how to breastfeed the baby properly, how to swaddle, and also by determining the criteria of a suitable environment in terms of light, sound and temperature, as well as in the field of Mann has suggested some of the complications of childhood, such as earache, insomnia, and crying in infants.

Conclusions: Due to the high similarity of the recommendations of Baha' al-Dawlah Razi with the recommendations of other Iranian physicians before him, the book "Summary of Experiences" can be considered as a complete example of the recommendations of Iranian physicians in the field of infant care.

INTRODUCTION

The traditional experiences of families in the field of infant care are in many cases equivalent to the teachings of traditional medicine, but it is not clear to what extent these experiences are rooted in the written works of traditional medicine. Since there has not been a comprehensive study comparing traditional medicine with what has been done in society, this study based on the book Kholase Al-Tajareb (Summary of Experiences) by Baha al-Dawlah Razi can be an appropriate benchmark for

benchmarking traditional family experiences in the field of infant care.

METHODS

In this study, content related to neonatal care was extracted from Some sources of traditional Persian medicine, such as Qanoon, by Ibn Sina(980-1037), al-Hawi by Zakariya al-Razi(854-925), Kamil al-Sana'a al-Tabiyeh by Ali ibn Abbas Majusi Ahvazi(Died 982-994 AD)with the focus of the book (Kholase al-Tajjarb) by Baha al-Dawlah Razi(the book Summary of Experiences), and then by searching for relevant articles in traditional Persian medicine and

modern medicine from the databases Web of Science, Medline (via PubMed), Scopus, EBASE, UpToDate (International databases); Magiran, SID Irandoc, IranMedex (National databases), and the Google Scholar search engine were done using key words like: swaddling, takmit, Sudden Infant Death Syndrome (SIDS) and hip dislocation, advantages and disadvantages of swaddling ,message,breast feeding,as Persian and English. All the notes taken were categorized and finally compared with Baha' al-Dawlah Razi views

RESULTS

In the book "Summary of Experiences", there are solutions for caring for infants both in the field of prevention of the occurrence of complications in childhood and in the field of treatment and elimination of these complications, through which Baha' al-Dawlah Razi, like other scholars before him, how to bathe the baby, how to breastfeed the baby properly, how to swaddle, and also by determining the criteria of a suitable environment in terms of light, sound and temperature, as well as in the field of Mann has suggested some of the complications of childhood, such as earache, insomnia, and crying in infants. The recommendations for bathing and swaddling in traditional medicine books, especially the book "Summary of Experiences" (Kholase al-Tajjarb), emphasize on maintaining the baby's body temperature, which is in line with the recommendations of the World Health Organization, as well as the duration of breastfeeding that Baha al-Dawlah recommends for at least 6 months and maximum of two years, which is largely in line with the teachings of conventional medicine. Also, Razi's recommendations regarding the sleeping position of the infant while swaddling are consistent with some of the current findings, as modern research shows that in societies that sleep their swaddled infants on their backs, the rate of hip dislocation and sudden death in infants is lower, which is consistent with the recommendations of Baha al-Dawlah Razi. Infant massage after each swaddle opening is one of the recommendations that have been suggested by Baha al-Dawlah Razi and other Iranian physicians in order to reduce pain and relieve the newborn. In modern medicine, the use of massage is done on babies for this purpose, in modern medicine, many articles confirm the powerful effect of massage on improving infant sleep, weight gain, stress relief, pain relief and infant colic relief, improving milk drinking. According to the recommendation of Baha al-

Dawlah Razi after cutting the umbilical cord of the newborn, drugs that accelerate the drying of the umbilical cord should be sprayed on it. Drugs such as oyster ash, *Dracaena cinnabari* that is suitable for faster drying of the umbilical cord and strengthening the stomach and the enrollment of the child. Due to the antibacterial and anti-inflammatory, antioxidant and healing properties of wounds that have been proven today in *Dracaena cinnabari*, as well as the antibacterial properties of oyster ashes, the use of these materials has helped to faster healing of umbilical tissue. Baha al-Dawlah Razi also considers one of the triggers for the infant to be high light, and recommends that the infant should be placed in a place that is not too cold or hot or bright. This recommendation is consistent with the findings of today's findings so that the American Institute for quality of care improvement has identified five essential areas as the most complete evolutionary care model in the neonatal intensive care unit. It has been stated that one of these five areas is related to providing suitable environment in terms of light and sound and other environmental factors. In this very long historical span there are few physicians who, in addition to mentioning medical advice and treatment strategies in theory, have expressed their personal experiences in medical books in such a way that it can be safe to say that after Hippocrates mentioned his clinical reports in the book "Epidemia", the recording of clinical reports did not continue until the school of Iranian medicine Mohammad ibn Zakariya Razi is doing it again and after the 16th century, attention to the recording of personal reports and experiences was pale until the emergence of the famous physician of the Safavid period Baha al-Dawlah Razi (b. 1451), who worked in medicine in Iran almost simultaneously with the Renaissance in the West, therefore the advice of this physician, which according to Seril Elgood is the greatest physician of the Safavid period, and the book of the great Umayyema al-Tavayya can be used as a suitable benchmark for measuring Infant Care and Treatment Methods

CONCLUSIONS

Due to the high similarity of the recommendations of Baha' al-Dawlah Razi with the recommendations of other Iranian physicians before him, the book "Summary of Experiences" can be considered as a complete example of the recommendations of Iranian physicians in the field of infant care.

بررسی تحلیلی انتقادی تدابیر مراقبت نوزاد از دیدگاه بهاء الدوله رازی طرشتی

سیدامیرحسین لطیفی^۱ ID، سیدعبدالله محمودی^۱ ID، حسن جعفری پور فردوسی^۱ ID، محمدحسین اسدی^۱ ID*

^۱ مرکز تحقیقات طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران

* نویسنده مسئول: محمدحسین اسدی، مرکز تحقیقات طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران. ایمیل: m.h.asadi3530@gmail.com

DOI: 10.61186/cmja-130214

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۲۶	چکیده
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۷	مقدمه: تجربیات سنتی خانواده‌ها در زمینه مراقبت از نوزادان در بسیاری از موارد معادل آموزه‌های طب سنتی در نظر گرفته می‌شود اما اینکه این تجربیات تا چه حد ریشه در آثار مکتوب طب سنتی دارد مشخص نیست.
واژگان کلیدی: بهاء الدوله رازی طب ایرانی نوزادان	روش کار: در این پژوهش مطالب مربوط به مراقبت از نوزادان از کتاب خلاصه التجارب استخراج شد و سپس با جستجوی مقالات مربوطه در طب سنتی و طب مدرن از پایگاه‌های اطلاعاتی، pubmed, google scholar, iran magazine و... مطالب دسته بندی شده و در نهایت با دیدگاه‌های او مورد مقایسه قرار گرفت.
تمامی حقوق نشر برای دانشگاه علوم پزشکی اراک محفوظ است.	یافته‌ها: در کتاب خلاصه التجارب راه کارهایی جهت مراقبت از نوزادان هم در زمینه پیشگیری از بروز عوارض دوران طفولیت و هم در زمینه درمان و رفع این عوارض وجود دارد که از طریق آن بهاء الدوله رازی همچون سایر حکمای قبل از خود سعی داشته است تا این دوران با کمترین آسیب به نوزاد سپری شود. ایشان با توصیه‌هایی در رابطه با چگونگی حمام کردن نوزاد، نحوه صحیح شیر دادن به نوزاد، چگونگی قنداق کردن و همچنین با تعیین معیارهای محیط مناسب از نظر نور، صدا و دما سعی در حفظ سلامت نوزاد داشته و همچنین در زمینه درمان برخی از عوارض دوران طفولیت مثل درد گوش، کم خوابی و گریه نوزاد راه کارهایی ارائه کرده است که بخشی از این توصیه‌ها امروزه موضوع چالش بر انگیزی بین طب سنتی ایرانی و طب مدرن می‌باشد که قرار است در این تحقیق تا حدودی به آنها پرداخته شود.
	نتیجه گیری: با توجه به تشابه زیاد توصیه‌های بهاء الدوله رازی با توصیه‌های سایر اطباء ایرانی قبل از خود می‌توان کتاب خلاصه التجارب و یافته‌های بهاء الدوله را به عنوان نمونه‌ای کامل از توصیه‌های اطباء ایرانی در زمینه مراقبت از نوزاد در نظر گرفت.

مقدمه

پزشک معروف دوره صفویه بهاء الدوله رازی (تولد ۱۴۵۱ م) که تقریباً همزمان با رنسانس در غرب به کار طبابت در ایران می‌پرداخت، از این رو توصیه‌های این پزشک که به گفته سریل الگود بزرگ‌ترین پزشک دوره صفویه می‌باشد (۵) و کتاب گرانقدر او خلاصه التجارب می‌تواند به عنوان معیار مناسبی برای سنجش روش‌های درمانی و مراقبتی نوزادان باشد زیرا این اثر از یک طرف حاوی تمامی یافته‌های مهم علمی پزشکان قبل از بهاء الدوله و همچنین تجربیات شخصی او می‌باشد و از طرفی وضعیت پزشکی سنتی را در برحه ای از زمان مشخص می‌کند که در دنیای غرب شاهد شروع نهضت علمی هستیم که نهایتاً به کشفیات مهم پزشکی می‌انجامد به طور مثال یکی از این کشفیاتی که در تاریخ پزشکی به نام ادوارد جنر ثبت شده است سالها قبل در این کتاب گرانقدر گزارشی از ایجاد ایمنی در کودکان سالم در برابر آبله به وسیله طرح اولیه‌ای از واکسن سازی ارائه شده است که در جای خود بسیار حائز اهمیت است همچنین اولین گزارش تاریخی از بیماری سفلیس، استفاده از بخیه‌های جذب شونده ساخته شده از روده گربه و شرح مفصلی از بیماری سیاه سرفه از جمله اقداماتی است که جایگاه علمی این پزشک را روشن می‌سازد (۶). به گونه‌ای که به نظر می‌رسد

راهکارهای مراقبت از نوزاد در تمدن‌های مختلف بشری تاریخچه‌ای بسیار طولانی دارد یکی از قدیمی‌ترین اسناد مربوط به این موضوع پاپیروس ابرس است که مربوط به ۱۶۰۰ سال قبل از میلاد می‌باشد و در آن به استفاده از گیاه خشخاش برای کنترل گریه نوزاد اشاره شده است (۱). سنت‌هایی مثل برداشتن و ختنه کردن از دیر باز هم از نظر پزشکی و هم مذهبی دارای اهمیت بوده و تا به امروز محل بحث می‌باشد (۲، ۳). از قرن‌ها پیش جوامع مختلف این سنت‌ها را به منظور حفظ سلامتی نوزادان به کار گرفته‌اند و برخی از این سنت‌ها تا به امروز نیز در برخی جوامع مرسوم است (۴). اما ذکر این نکته ضروری است که در این گستره تاریخی بسیار طولانی اندک پزشکانی وجود دارند که علاوه بر ذکر توصیه‌های پزشکی و راه کارهای درمانی به صورت تئوری، تجربیات شخصی خود را نیز در کتب طبی بیان داشته باشند به گونه‌ای که به جرات می‌توان گفت بعد از بقراط که گزارش‌های بالینی خود را در کتاب "اپیدمیا" ذکر کرده است ثبت گزارش‌های بالینی ادامه نیافت تا زمانی که در مکتب طب ایرانی محمد بن زکریای رازی (۸۶۵-۹۲۵ AD) دوباره به این کار همت گماشت و بعد از او تا قرن دهم قمری توجه به ثبت گزارش‌ها و تجربیات شخصی کم رنگ بود تا زمان ظهور

بررسی کتاب او در زمینه مراقبت از نوزاد بتواند میزان انحرافات را که در طول تاریخ به واسطه طب شفاهی و سینه به سینه به وجود آمده است را مشخص کرده همچنین تطابق توصیه‌های پزشکان طب ایرانی را با یافته‌های امروزی در زمینه مراقبت از نوزاد مشخص کند. روش‌ها: در این پژوهش مطالب مربوط به مراقبت از نوزادان از کتاب خلاصه التجارب استخراج شد و سپس با جستجوی مقالات مربوطه در طب سنتی و طب مدرن از پایگاه‌های اطلاعاتی pubmed, google scholar, iran magazine و... مطالب دسته بندی شده و در نهایت با دیدگاه‌های او مورد مقایسه قرار گرفت.

روش کار

مراقبت‌های اولیه از نوزاد تازه متولد شده

بریدن ناف

بعد از اینکه نوزاد متولد شد می‌بایست بند ناف از جفت جدا گردد که برای این کار می‌بایست بند ناف به دو انگشت سبابه و ابهام گرفته شود و محتویات آن با کشیدن انگشت بر آن به سمت جفت هدایت گردد و وارد قسمت متصل به نوزاد نشود بعد با یک ریسمان نرم دو طرف بند ناف را گره زده و بعد با یک چاقوی تیز و یا یک قیچی آن را ببرند (۷). بهاء الدوله رازی (۹۲۵-۸۵۴ م) عنوان می‌دارد بلندی بند ناف باید بیشتر از چهار انگشت باشد زیرا اگر کمتر از چهار انگشت باشد طفل در آینده بی‌اختیاری ادرار پیدا می‌کند و این موضوع را عقیلی شیرازی (قرن ۱۷ و ۱۸ م) نیز عنوان کرده است همچنین بعد از بریدن بند ناف در ابتدا چرب کردن ناف به وسیله روغن زیتون و روغن چراغ جهت کاهش احساس درد نوزاد توصیه شده و بعد از آن می‌بایست داروهایی که موجب تسریع خشک شدن بند ناف می‌شوند بر آن پاشید از جمله این داروها می‌توان به رماد صدف (خاکستر صدف)، رماد پی پای گوساله (خاکستر زرد پی گوساله)، دم الاخوین، اشنه، زرد چوبه و زیره اشاره کرد که جهت خشک شدن سریع‌تر بند ناف و تقویت معده و امعاء طفل مناسب است (۹). با توجه به خواص ضد باکتریایی و ضد التهابی، آنتی‌اکسیدانی و بهبود بخشی در زخمها که امروزه در گیاه دم الاخوین (*Dracaena cinnabari*) اثبات شده است (۱۰). همچنین استفاده‌ای که امروزه از الاستین موجود در زرد پی گوساله جهت محافظت از پوست استفاده می‌شود (۱۱) و همچنین خواص ضد باکتریایی خاکستر صدف نشان می‌دهد استفاده از این مواد تا چه اندازه به بهبود سریع‌تر بافت ناف کمک می‌کرده است (۱۲). اگر بخواهیم توصیه‌های بهاء الدوله رازی را بر اساس علم روز بررسی کنیم ذکر چند نکته ضروری است.

الف: امروزه می‌دانیم که مدت زمان لازم برای جدا شدن کامل بند ناف از نوزاد تقریباً بین ۵ تا ۱۵ روز است و بند ناف در این مدت می‌تواند محل تجمع باکتری هاشده و عفونت را از طریق عروق موجود در بند ناف به خون نوزاد منتقل کند (۱۳). در این صورت خالی کردن مواد موجود در بند ناف به سمت جفت می‌تواند خطر ابتلای نوزاد را به عفونت باکتریایی کاهش داده از بروز عفونت در خون نوزاد جلوگیری کند.

یکی دیگر از توصیه‌های بهاء الدوله یعنی پاشیدن خاکستر صدف و خاکستر پی گوساله که در طب سنتی به عنوان داروهای مجفف (خشک

کننده) معروفند با تسریع خشک شدن بند ناف مدت زمان جدا شدن بند ناف را کاهش داده و شرایط برای رشد باکتری‌ها و عفونت بند ناف نامساعد می‌کرده‌اند از طرفی این داروها به منظور تولید خاکستر در آتش قرار گرفته و در دمای بالا استریل می‌شده‌اند تا زمینه انتقال باکتری توسط خود دارو هم منتفی گردد.

ب: امروزه از تزریق اکسی‌توسین در رگهای بند ناف جهت تسریع زمان مرحله سوم زایمان استفاده می‌شود با توجه به اینکه برخی محققان بر این باورند که تأثیر تزریق اکسی‌توسین بر طول مرحله سوم زایمان به علت اثر فارماکولوژیک دارو نمی‌باشد، بلکه حجم محلول وارد شده به داخل ورید بند ناف سبب جدا شدن سریع جفت می‌شود (۱۴). از آنجا که محتویات بند ناف و همچنین خون داخلی وریدها نیز دارای حجم قابل توجهی هستند می‌تواند تأثیری شبیه اکسی‌توسین را داشته باشد که در این زمینه نیاز به تحقیقات تکمیلی از سوی پژوهشگران طب مدرن است.

ج: محققین امروزه توصیه می‌کنند که قطع بند ناف نوزاد حد اقل باید با فاصله ۵ سانتی متری از پوست نوزاد انجام گیرد که با توصیه‌های بهاء الدوله رازی مبنی بر فاصله چهار انگشت تطابق دارد (۱۵).

استحمام نوزاد

شستن طفل باید بلافاصله بعد از زایمان انجام گیرد و این شست و شو باید در فصل سرد با آب گرم و در فصل گرم با آب معتدل انجام شود چرا که بدن طفل در ابتدای تولد نسبت به گرما و سرما بسیار حساس است و قبل از شستشو با آب خالص با آب نمک شستشو می‌دهند استفاده از آب نمک به علت محکم شدن پوست و ایمنی بدن در برابر عفونت است.

بهاء الدوله روش دیگری را در استفاده از نمک عنوان می‌کنند به طوری که می‌باید در ابتدا قبل از شستشو مقداری پودر نمک به بدن نوزاد پاشید و او را لای پارچه پیچید و بعد از گذشت مدت زمان اندکی او را با آب شیرین شستشو داد ایشان همچنین استفاده از ادویه‌هایی مثل سماق، قسط، سنا و نعناع، صعتر، حلیه و شادنج را در آب شستشو جهت ضخیم شدن پوست نوزاد مناسب می‌دانند و بعد از شستشو می‌بایست بدن او را با پارچه نرم خشک کرده و در بین پارچه‌های بپچند و گرمی بدن او را نزدیک به گرمی رحم نگاه دارند تا در طی زمان به صورت تدریجی به محیط عادت کند (۹).

طبق تحقیقی که لینا مریان و همکاران بر روی سنت‌های مراقبت از نوزاد در بین مردم اردن انجام داده‌اند مردم این کشور حمام آب نمک را به منظور جلوگیری از بوی بد بدن در آینده انجام می‌دهند که هر چند روش انجام آن با آنچه که بهاء الدوله بیان داشته است شباهت کامل دارد اما از نظر هدف کاملاً با هم متفاوت است و با توجه به اینکه رفع بوی بد بدن در هیچ یک از کتب اطباء مثل ابن سینا (۹۸۰ تا ۱۰۳۷ م)، رازی و بهاء الدوله ذکر نشده است می‌توان این موضوع را نمونه‌ای از انحرافات دانست که در طب سینه به سینه اتفاق می‌افتد (۱۶).

بهاء الدوله رازی می‌گوید "یکی از روشها این است که اندکی نمک بر بدن نوزاد می‌پاشند و او را برای مدت کوتاهی در قنداق می‌پچند و نهایتاً می‌شویند تا بدن او از عفونت محفوظ ماند" (۹).

قنداق کردن

قنداق کردن به لحاظ حفاظت نوزاد در برابر سرما و گرما و همچنین به دلیل محدود کردن نوزاد از لحاظ حرکت می‌تواند شبیه رحم مادر عمل کند و باعث آرامش و احساس امنیت در نوزاد شود (۹) و همچنین خواب بهتر نوزاد را به همراه داشته باشد (۱۴). در این باره بهاء الدوله رازی می‌گوید: "باید هنگام پیچیدن نوزاد در قنداق دست و پای او را هموار کرده و ببندند و چندان محکم نبندند که به اعضای او آسیب رسد و مادامی که بدن او سست است می‌باید او را به پشت بخوابانند" (۹).

تحقیقات امروزی نشان می‌دهد در جوامعی که نوزاد قنداق شده خود را به پشت می‌خوابانند میزان در رفتگی مفصل ران و مرگ ناگهانی در نوزادان کمتر است که با توصیه‌های بهاء الدوله رازی مطابقت دارد (۱۷). مدت زمان قنداق کردن: هرچند بهاء الدوله مدت زمان ماندن نوزاد در قنداق را مطرح کرده و بیان داشته برای جلوگیری از کوفتگی روزانه باید چند بار نوزاد را باز کرد تا دست و پا بزند ولی در مورد طول مدت دوره قنداق کردن سخنی به میان نیاورده این مدت که در کتب سایر اطباء مثل عقیلی شیرازی ۳ تا ۴ ماه ذکر شده است از این نظر دارای اهمیت است که طبق تحقیقات جدید قنداق کردن نوزادان در سنین بیش از چهار ماه میزان سندروم مرگ ناگهانی را افزایش می‌دهد (۱۷).

تدهین نوزاد

روغن مالی اعضاء بعد از باز کردن قنداق برای پسران به مدت چهار ماه و برای دختران به مدت دو ماه به ترتیب توسط روغن گاو و روغن بادام توصیه شده است. این عمل که همراه با ماساژ انجام می‌شده هم به رشد بدن نوزاد کمک می‌کرده و هم اثرات مضرت قنداق کردن را بر طرف می‌کرده است «و در حین تدهین، اعصاب و عضلات او را که بر دو طرف مهره‌های پشت است تا گردن به ملایمت چرب نمایند تا ماندگی و کوفت و صلابتی که به سبب دیر در قنداق بستن و در مهد و گهواره ماندن، او را عارض گشته، زائل گردد» (۹). امروزه در پزشکی مدرن نیز مقالات زیادی تأثیر قوی ماساژ را بر بهبود خواب نوزاد، افزایش وزن، کاهش استرس، کاهش احساس درد و بهبود کولیک نوزادی، بهبود نوشیدن شیر تأیید می‌کنند (۱۸-۲۰).

تحنیک یا برداشتن کام

برای اولین بار که می‌خواهند به طفل شیر دهند باید کام او را بردارند و این کار بنا بر نظر اطباء به این علت است که بعد از تولد راه‌های ورودی و خروجی بدن طفل به علت اینکه در رحم مادر مورد استفاده قرار نمی‌گرفته به خوبی باز نیستند و باید به وسیله دست باز شوند به طور مثال برای دهان انگشت اشاره خود را به ماده‌ای شیرین مثل شکر سرخ یا خرما آغشته کرده و کام نوزاد را همراه بایک مانور دستی به آن آغشته می‌کردند بهاء الدوله رازی این عمل را این گونه توصیف می‌کند: "در اول که شیر می‌دهند می‌باید که کام طفل را بردارند بدین شکل که انگشت شهادت را به شیرینی آغشته کنند و بر کام او بمالند آنگاه شیر دهند و به تجربه چنان یافته‌اند که کام طفل را به چیزی که بردارند در مدت عمر از آن کم مضرت یابد و چند کس را دیدم که کام ایشان را بعقرب سوده با نبات برداشته بودند هرگاه عقرب آنها را می‌گزید آسیبی نمی‌دیدند" (۹).

سریل الگود (۱۸۹۳ تا ۱۹۷۰ م) پزشک و تاریخ دان بزرگ انگلیسی در کتاب طب در دوره صفویه استفاده از سم عقرب توسط پزشکان دوره

صفویه را به عنوان نوعی واکسیناسیون معرفی می‌کند و علت توصیه به تحنیک توسط بهاء الدوله رازی و دیگر اطباء دوره صفویه را ترغیب نوزاد به مکیدن سینه عنوان می‌کند و از جمله موادی که برای تحنیک استفاده می‌شده را عسل، خرما و مواد شیرین بیان می‌کند (۵) البته در مورد استفاده از عسل در این مانور دستی ذکر دو نکته حائز اهمیت است.

۱- استفاده از عسل با توجه به یافته‌های فعلی محققین در خصوص عدم اطمینان از استریلیزاسیون آن. خطرات احتمالی بروز بوتولیسم توصیه نمی‌گردد و بنا بر رأی حکما تحنیک با آب گرم و یا شکر سرخ جایگزین مناسب برای این کار خواهد بود (۲۱).

۲- مطالب طرح شده نظیر استفاده از خاکستر عقرب برای تحنیک جهت پیشگیری از ضرر عقرب به فرد در سالهای آتی عمر به عنوان یک فرضیه تحقیقاتی در خور توجه بوده ولی توصیه آن به مردم تا قبل از نتایج تحقیقات لازم به هیچ عنوان مجاز نمی‌باشد.

محافظت در برابر عوامل محرک و استفاده از عوامل آرامش بخش بهاء الدوله رازی در مورد حساسیت نوزاد در برابر سرما و گرما می‌گوید: "پس از آنکه طفل به دنیا آمد با ید با پوشاندن البسه، تن او را از خنکی هوا حفظ کنند و بعد از اولین استحمام که با آب نمک انجام می‌شود باید او را در پارچه‌ای بسیار نرم بپیچند و دمای بدن او را نزدیک به دمای رحم مادر نگهدارند و به مرور او را به هوای محیط عادت دهند" (۹) قبل از بهاء الدوله نیز ابن سینا این موضوع را در قانون بیان داشته و در مورد حساسیت بدن نوزاد می‌گوید «به درستی که نوزاد در ابتدای تولد از هر چیز خشن و سردی که با بدنش تماس پیدا کند آسیب می‌بیند و به خاطر نازکی پوست و حرارت کم بدن همه چیز نزد او سرد است و سفت و خشن...» (۲۲).

سازمان بهداشت جهانی (who) قانون کنترل دمای بدن نوزاد را در میان قوانین مراقبت‌های نوزادی برای کشورهای در حال توسعه گنجانده است (۲۳). در فقدان محافظت حرارتی ممکن است نوزاد مقدار قابل توجهی از دمای بدن خود را از دست بدهد. حالت غیر عادی دمایی که در آن دمای بدن نوزاد به زیر $36/5^{\circ}\text{C}$ افت می‌کند تحت عنوان هیپوترمی نوزاد (Neonatal hypothermia) تعریف می‌شود و به تأخیر انداختن مراقبت‌هایی مثل قنداق کردن و خشک کردن نوزاد می‌تواند آن را افزایش دهد (۲۴). هیپوترمی در ساعات اولیه تولد یکی از دلایل مهم ایجاد بیماری و در نهایت مرگ نوزادان در کشورهای در حال توسعه است (۱۷) از این رو توصیه بهاء الدوله رازی در مورد فراهم آوردن دمایی نزدیک به دمای رحم مادر در ابتدای تولد توصیه‌ای مناسب به نظر می‌رسد که در حفظ جان نوزادان مؤثر بوده است.

بهاء الدوله رازی همچنین یکی از عوامل محرک برای نوزاد را نور زیاد می‌داند و توصیه می‌کند که نوزاد را باید در جایی خواباند که زیاد سرد یا گرم و یا پر نور نباشد این توصیه بهاء الدوله نیز با یافته‌های امروزی مطابقت دارد به گونه‌ای که موسسه ارتقاء کیفیت مراقبتی آمریکا پنج حیطه اساسی را به عنوان کاملترین مدل مراقبت‌های تکاملی در بخش مراقبت‌های ویژه نوزادان بیان نموده است که یکی از این پنج حیطه مربوط به فراهم آوردن محیط مناسب از نظر نور و صدا و دیگر عوامل محیطی می‌باشد (۲۵).

شیر دهی

وقت شیر دهی

آکادمی اطفال آمریکا و سازمان بهداشت جهانی تغذیه انحصاری با شیر مادر را برای مدت شش ماه توصیه می‌کنند و بعد از این مدت نیز شیر مادر باید همراه غذاهای مناسب ادامه یابد ادامه یابد (۲۷).

یافته‌ها

برخی مشکلات و بیماری‌های شایع در دوران نوزادی

بی خوابی

بهاء الدوله رازی در خلاصه التجارب می‌گوید "بسیار بود که بدخوئی و گریه بی دلیل از ناکافی بودن خواب اتفاق می‌افتد و باید با خواب آوردن او را علاج کرد" ایشان در باره دلیل خواب نامناسب اطفال می‌گوید دلیل آن به طور واضح و روشن مشخص نیست ولی درمانش آن است که نوزاد را جند بیدستر ببویانند همچنین ادامه می‌دهد "می‌بایست تخم خشخاش، شهدانه و تخم کاهو و گندم را بریان کرده در کیسه کنند و بوی آن را به طفل رسانند یا آنکه میان سر، شقیقه‌ها، و مهره‌های پشت او را با روغن تخم خس (کاهو) و یا روغن خشخاش چرب کنند که خواب آور می‌باشد" (۹).

درد گوش نوزاد

بر اساس آنچه که در خلاصه التجارب نوشته بهاء الدوله رازی آمده اگر نوزاد گریه می‌کند و دستش را به سمت گوش می‌برد و سر و گردن را می‌پیچد و رنگ مدفوع او سبز رنگ است دلیل گریه او درد گوش است بهاء الدوله رازی در این باره می‌گوید "دوای قوی هیچ گاه به گوش او نباید ریخت که بیم کری و آماس گوش است" ایشان داروهای زیادی را برای درمان درد گوش نوزادان بیان داشته به طور مثال استفاده از بخار جوشانده بابونه به طوری که هنگام گوش درد به گوش نوزاد نزدیک باید کرد تا بخار آن به گوش برسد ایشان همچنین از تجربه خود در درمان درد گوش طفلی سخن می‌گوید که درد بسیار داشته و برای درمان او فیتیله ای را به عسل آغشته کرده و درون گوش او کرده و درد او ساکن شده است.

ایشان در درمان درد گوش استفاده از چند قطره روغن کنجد یا روغن بادام را پیشنهاد می‌کنند که در آن داروهای مثل آویشن، عدس، مرمکی و حنظل به کار رفته باشد البته در نحوه استفاده نیز تاکید می‌کند که هردارویی که در گوش ریخته می‌شود باید از لحاظ دما ولرم باشد و داروی قوی نباید در گوش ریخت (۹).

گریه در اثر دیدن خوابهای ترسناک

خوردن شیر زیاد باعث فساد آن در معده شده و نوزاد خوابهای ترسناک می‌بیند این موضوع که چگونه خوردن غذای زیاد باعث دیدن خواب ترسناک می‌شود در بین اطباء ایرانی مورد بحث است و در این زمینه دو نظریه متفاوت از جالینوس و ابن سینا در بین این اطباء مطرح است نظر جالینوس (۱۲۹-۲۰۰ م) این است که پرخوری باعث فساد غذا در معده شده و غذای فاسد باعث تولید بخارات غلیظ شده و صعود بخارات غلیظ حاصل از غذای فاسد به مغز رسیده و باعث تشویش روح می‌گردد و ابن سینا معتقد است که معده و مغز دو عضو مرتبط به هم هستند و فساد غذا باعث اذیت معده شده و در اثر این ارتباط قوه متصوره و متخیله مغز نیز اذیت شده و طفل خوابهای وحشتناک می‌بیند (۲۵) هر چند اطباء ایرانی در مورد اینکه چگونه وبا چه مکانیسمی امتلا و پرخوری باعث دیدن خوابهای ترسناک می‌شود اختلاف نظر دارند اما در مورد

شیر دهی برای اولین بار به نوزاد می‌بایست زمانی انجام گیرد که نوزاد در اثر گرسنگی گریه کند و به اصطلاح اطباء در او اشتهای صادق ایجاد گردد هر چند این اصل را سایر اطباء مثل ابن سینا عنوان داشته‌اند اما زمان خاصی را برای آن ذکر نکرده‌اند اما از بیان بهاء الدوله رازی در خلاصه التجارب چنین برداشت می‌شود که از زمان ولادت در صورتی که برای طفل مشکلی به وجود نیاید می‌توان شیر دهی را تا ۲۴ ساعت به تعویق انداخته او در این باره می‌گوید "و از وقتی که ولادت واقع شده باشد تا همان وقت از شبانه‌روز شیر نباید داد، اگر مانعی نباشد تا طفل حرکت و گریه کند و خود طلب صادق نماید و معده و حلق او بجنید و گشادگی یابد" (۹).

مطالعات امروزی نشان می‌دهد که بعد از تولد بهتر است نوزاد به فاصله کمی از شیر مادر بنوشد به طوری که سازمان بهداشت جهانی پیشنهاد می‌دهد اولین شیر دهی طی یک ساعت پس از زایمان انجام گیرد و طبق تحقیقات انجام شده می‌توان با شیردهی به هنگام پس از زایمان تا میزان زیادی از مرگ و میر نوزادان جلوگیری کرد به طوری که در یک مطالعه مروری که توسط Imdad و همکاران انجام گرفته نشان می‌دهد شیر دهی زود هنگام در مقایسه با شیر دهی دیر هنگام می‌تواند تا ۴۸ درصد مرگ و میر نوزادان را کاهش دهد (۲۶) البته بهاء الدوله در زمینه به تعویق انداختن شیر دهی نظر قطعی نمی‌دهد و عنوان می‌دارد "و بعضی گویند که طفل ابتدا باید شیر آغوز مادرش را بخورد تا اجزای اصلیه و اعضای بدنش به وسیله آن رشد کند و بهتر فربه شود و این نیک فکری است" (۹).

نحوه شیر دهی

بهاء الدوله رازی نیز همانند اطباء قبل از خود عقیده دارد قبل از شیر دهی مادر می‌بایست اندکی از شیر خود را دوشیده و بیرون بریزد طبق نظر اطباء شیر اولیه موجود در سر پستان دارای مزاج صفراوی است و دارای کیفیت مناسبی برای نوزاد نمی‌باشد

بعد از دوشیدن اندکی از شیر اولیه اگر شیر مادر غلیظ باشد مادر باید بعد از گذاشتن پستان در دهان نوزاد با فشردن پستان نوزاد را در مکیدن شیر کمک کند و اگر شیر مادر بسیار رقیق باشد به طوری که به طور خود به خود روان می‌شود می‌بایست پستان را به آرامی در دهان نوزاد گذارده و پس از اندکی مکیده شدن از دهان نوزاد بیرون بکشد این کار برای این منظور است که اگر شیر به میزان زیاد وارد دهان نوزاد شود به بینی راه یافته و برای نوزاد ایجاد مشکل می‌کند. بهاء الدوله رازی در این مورد می‌گوید: "اگر شیر غلیظ باشد مادر باید با فشردن پستان نوزاد را کمک کند و اگر شیر روان باشد باید اندک اندک پستان را در دهان او نهاد و بیرون کشید زیرا اگر شیر به بینی او بجهت تعبی عظیم به او رسد" (۹).

مدت شیر دهی

طبق نظر بهاء الدوله رازی مدت زمان شیردهی نباید کمتر از یک سال و نیم باشد و همچنین شیر دهی بیشتر از دوسال نیز نامناسب است و بعد از ۶ ماه می‌بایست اندک اندک نوزاد را به خوردن غذاهای ساده عادت داد و میزان شیر دهی را کم کرد.

را همراه با نبات کوبیده و به خورد کودکان سالم می‌دهند این کار باعث می‌شود این کودکان دچار بیماری آبله نشوند و یا اینکه نهایتاً بیماری برای ایشان به صورت خفیف بروز کند (۹).

بحث

مراقبت از نوزادان در طب سنتی ایران جز مباحث بسیار مهم است که اطباء طب سنتی در اعصار مختلف به آن پرداخته‌اند بررسی کتاب بهاء الدوله رازی نشان داد که او نیز از این قاعده مستثنی نبوده و علاوه بر نقل قول از گذشتگان تجربیات شخصی خود و حتی تجربیات عامه مردم را در زمینه حفظ سلامت نوزادان در کتاب خود عنوان کرده است این کتاب به علت ثبت تجربیات شخصی این پزشک دارای اهمیت می‌باشد و از طرفی بیان راهکارهای عامیانه مردم در کتاب بهاء الدوله می‌تواند میزان دانش عمومی مردم را در ایران و مشرق زمین در زمینه بیماری‌های نوزادان روشن سازد که به دلیل همزمانی دوران زندگی این پزشک با دوره رنسانس علمی در اروپا سند مهمی جهت مقایسه دانش عمومی مردم در مشرق و مغرب زمین می‌باشد.

نتیجه گیری

با توجه به تشابه زیاد توصیه‌های بهاء الدوله رازی با توصیه‌های سایر اطباء ایرانی قبل از خود می‌توان کتاب خلاصه التجارب و یافته‌های بهاء الدوله را به عنوان نمونه‌ای کامل از توصیه‌های اطباء ایرانی در زمینه مراقبت از نوزاد در نظر گرفت، همچنین با توجه به تطابق برخی از توصیه‌های این پزشک با یافته‌های نوین در این زمینه به نظر می‌رسد تحقیقات تکمیلی در زمینه بررسی کارایی توصیه‌های ایشان از طرف محققین محترم در حوزه سلامت بتواند در مراقبت بهتر از نوزادان راه گشا باشد.

References

- Obladen M. Lethal Lullabies: A History of Opium Use in Infants. *J Hum Lact.* 2016;**32**(1):75-85. doi: 10.1177/0890334415594615 pmid: 26163533
- Eisenberg ML, Galusha D, Kennedy WA, Cullen MR. The Relationship between Neonatal Circumcision, Urinary Tract Infection, and Health. *World J Mens Health.* 2018;**36**(3):176-182. doi: 10.5534/wjmh.180006 pmid: 29623700
- Dabbagh H. Is Circumcision "Necessary" in Islam? A Philosophical Argument Based on Peer Disagreement. *J Relig Health.* 2022;**61**(6):4871-4886. doi: 10.1007/s10943-022-01635-0 pmid: 36006531
- Al-Sagarat AY, Al-Kharabsheh A. Traditional practices adopted by Jordanian mothers when caring for their infants in rural areas. *Africa J Tradi Complement Alternative Med.* 2017;**14**(1):1-9. doi: 10.21010/ajtcam.v14i1.1
- Elgood C. Iran Medical History and the Regions of Eastern Caliphate, translated by Baher F. Tehran: AmirKabir.1992. 19 p.
- Golshani SA, Ghafouri Z, Hakimipour A. Baha'al-Dawlah Razi (860-912 AH), the Innovator Surgeon, Empiricist Physician and Pioneer in Immunology. *J Res History Med.* 2012;**1**(4).
- Aghili S. The Principal's of Traditional Iranian Medicine (Kholassat Al-Hekmah). Qom, Iran: Esmaeilian.2006.
- Jurjani SI. Zakhireh-I Kharazmshahi, Photo Offset from the Original Hand Written Manuscript. Edited by Saeedi Sirjani. Tehran: Iran Cultural Publications [In Persian]1976.
- Razi B. Kholasato-tajarob. Tehran: The School of Traditional Iranian Medicine.2007.
- Al-Awthman YS, Bahattab OS. Phytochemistry and Pharmacological Activities of *Dracaena cinnabari* Resin. *Biomed Res Int.* 2021;**2021**:8561696. doi: 10.1155/2021/8561696 pmid: 34337055
- Langmaier F, Mladek M, Kolomaznik K, Sukop S. Isolation of elastin and collagen polypeptides from long cattle tendons as raw material for the cosmetic industry. *Int J Cosmet Sci.* 2002;**24**(5):273-279. doi: 10.1046/j.1467-2494.2002.00151.x pmid: 18498520
- Widakdo J, Chen TM, Lin MC, Wu JH, Lin TL, Yu PJ, et al. Evaluation of the Antibacterial Activity of Eco-Friendly Hybrid Composites on the Base of Oyster Shell Powder Modified by Metal Ions and LLDPE. *Polymers (Basel).* 2022;**14**(15). doi: 10.3390/polym14153001 pmid: 35893965
- Zupan J, Garner P, Omari AA, Pregnancy C, Group C. Topical umbilical cord care at birth. *Cochrane Database Sys Rev.* 1996;**2016**(10).
- Yang J, Ragen E, Goldstein RY. Less than half of pediatricians educate parents of newborns on risks and benefits of swaddling. *Acad J Pediatr Neonat.* 2018;**6**(5). doi: 10.19080/AJPN.2018.06.555756
- Gasparella M, Zanatta C, Ferro M, Marzaro M, Benetton C, Zoppellaro F. Iatrogenic intestinal laceration secondary to clamping of unrecognized umbilical cord hernia: a case report. *J Women Health Care.* 2014;**3**(5). doi: 10.4172/2167-0420.1000177
- Mrayan L, Abujilban S, Abuidhail J, Alshraifeen A. Traditional neonatal care practices in Jordan: A qualitative study. *Nurs Health Sci.* 2018;**20**(4):486-493. doi: 10.1111/nhs.12540 pmid: 29947465

17. Asadi A, Changizi-Ashtiyani S. Swaddling in Persian medicine. *J Matern Fetal Neonatal Med.* 2020;**33**(11):1958-1959. doi: [10.1080/14767058.2018.1530756](https://doi.org/10.1080/14767058.2018.1530756) pmid: 30269621
18. Bahrami H, Kiani MA, Noras M. Massage for infantile colic: Review and literature. *Int J Pediatr.* 2016;**4**(6):1953-1958.
19. Mansouri S, Kazemi I, Baghestani AR, Zayeri F, Nahidi F, Gazerani N. A placebo-controlled clinical trial to evaluate the effectiveness of massaging on infantile colic using a random-effects joint model. *Pediatric Health Med Ther.* 2018;**9**:157-163. doi: [10.2147/PHMT.S185214](https://doi.org/10.2147/PHMT.S185214) pmid: 30532613
20. Jiang H, Li M, Wen LM, Hu Q, Yang D, He G, et al. Effect of short message service on infant feeding practice: findings from a community-based study in Shanghai, China. *JAMA Pediatr.* 2014;**168**(5):471-478. doi: [10.1001/jamapediatrics.2014.58](https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2014.58) pmid: 24639004
21. Maikanov B, Mustafina R, Auteleyeva L, Wisniewski J, Anusz K, Grenda T, et al. Clostridium botulinum and Clostridium perfringens Occurrence in Kazakh Honey Samples. *Toxins (Basel).* 2019;**11**(8). doi: [10.3390/toxins11080472](https://doi.org/10.3390/toxins11080472) pmid: 31412583
22. Avicenna. The Canon of Medicine. Beirut, Lebanon: Institute of Scientific Publication.2003.
23. Johanson RB, Spencer SA, Rolfe P, Jones P, Malla DS. Effect of post-delivery care on neonatal body temperature. *Acta Paediatr.* 1992;**81**(11):859-863. doi: [10.1111/j.1651-2227.1992.tb12123.x](https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.1992.tb12123.x) pmid: 1467605
24. Baghban AA, Jambarsang S, Pezeshk H, Nayeri F. The effects of temperature and birth weight on the transition rate of hypothermia in hospitalized neonates using Markov models. *Tehran Univ Med J.* 2012;**70**(5).
25. Changizi-Ashtiyani S, Asadi MH, Latifi SA. Evaluation of the Causes of Infantile Colic in Persian Medicine. *Iran J Neonatol.* 2020;**3**.
26. Salam RA, Mansoor T, Mallick D, Lassi ZS, Das JK, Bhutta ZA. Essential childbirth and postnatal interventions for improved maternal and neonatal health. *Reprod Health.* 2014;**11** Suppl 1(Suppl 1):S3. doi: [10.1186/1742-4755-11-S1-S3](https://doi.org/10.1186/1742-4755-11-S1-S3) pmid: 25177795
27. Ramadan N. MDExclusive breast feeding in early infancy, facts from Egypt American Academy of Pediatrics August 2019 144 (2_MeetingAbstract)2019 260 p.
28. Huggies. Available from: <https://www.huggies.com.au/baby-care/sleep/not-sleeping/problems/baby-nightmares>.